

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ МІЖКОНФЕСІЙНОГО ДІАЛОГУ В СИСТЕМІ ПАРТНЕРСЬКОЇ ДЕРЖАВНО-КОНФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

1. Нехтування впродовж тривалого періоду питанням гуманітарної сфери призвело до низки небажаних наслідків – деконсолідації соціуму, міжконфесійних та міжцерковних протистоянь, певних елементів міжетнічного напруження, непослідовності в мовній політиці, кризи довіри до влади соціального песимізму тощо. Тому на порядку денному перед усіма гілками державної влади та відповідними інституціями стоїть надважливе завдання – розбудова консолідованого українського суспільства [Україна XXI століття. Стратегія реформ і суспільної консолідації. – К., 2010. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.niss.gov.ua/book/Poslannya_2010/index.htm. С. 56].

Безумовно, сучасний стан релігійної ситуації в Україні та міжконфесійних відносин актуалізує питання подальшої гармонізації та мінімізації можливих негативних наслідків. У контексті непростих міжконфесійних процесів в Україні та її поліконфесійності налагодження конструктивного діалогу між його учасниками на засадах толерантності, взаємоповаги, взаємоповаги, взаємоповаги постає стратегічним завданням гуманітарної політики Української держави.

Разом з тим зміни та перетворення, що відбуваються в Україні, створюють сприятливі умови для активного й тісного співробітництва органів державної влади, місцевого самоврядування, інституцій релігії, підприємців щодо формування та реалізації узгодженої соціально-економічної політики на засадах урахування спільних інтересів, відмови від конфронтації та насильства.

За умов демократії держава перетворюється на інститут соціального порозуміння, а конфліктність у суспільстві долається високим рівнем толерантності й довіри громадян до дій суб'єктів управління. Разом з тим демократичний шлях розвитку спонукає державу до використання форм і методів демократичного урядування, внаслідок чого інститути громадянського суспільства стають співсуб'єктами управлінської діяльності, а форма державно-управлінського впливу змінюється від управління до регулювання. Сама ж держава стає взаємозалежною від суспільства, зумовленою діалогом та інтеракцією.

Пошук шляхів виведення країни з кризи став на сучасному етапі головним завданням діяльності держави. Саме тому за нинішніх кризових умов для захисту життя необхідним постає об'єднання зусиль держави та інституцій, головною місією яких є спасіння життя, а саме – церкви та релігійних організацій.

Для поліпшення відносин між державними та релігійними структурами вони повинні будуватися як відносини між партнерами, об'єднаними спільною метою. Результатом соціальної взаємодії на засадах партнерства є зміцнення суспільного порозуміння, подолання міжрелігійних протистоянь, забезпечення захисту прав релігійних організацій, утвердження толерантності в громадянській свідомості, а кінцевою метою – побудова європейської моделі громадянського суспільства.

Таке поєднання зусиль у вирішенні соціальних проблем дозволяє суспільству і державі отримувати певний вииграш від того, що релігійні організації здатні запропонувати послуги релігійного, соціального та культурного характеру, якими можуть скористатися всі громадяни.

Українська держава, послідовно дотримуючись загальноновизнаних та зафіксованих вітчизняним законодавством принципів відокремлення церкви від держави

■ Косенко Г.В. – головний спеціаліст сектору взаємодії з правоохоронними органами Апарату Херсонської обласної державної адміністрації.

та невтручання у внутрішні справи релігійних організацій, усіляко сприяє налагодженню та поглибленню міжконфесійного порозуміння, опрацюванню ефективних механізмів співпраці держави і церкви в гуманітарній сфері.

Однією з головних характеристик сучасних європейських суспільств є розвиток різноманітних форм соціальної демократії, що з процедурного погляду є демократією участі, а з погляду цінності і результату демократичного процесу – є консенсусною демократією.

Найважливішими результатами соціального діалогу є досягнення і зміцнення консенсусу в суспільстві, а також можливість залучати більше різних соціальних суб'єктів до досягнення узгоджених цілей. Функції соціального діалогу полягають в тому, що завдяки можливості артикуляції та модифікації своїх інтересів, соціальні партнери можуть досягти порозуміння, що у свою чергу призводить до вищого рівня їх ідентифікації зі змістом порозуміння і вироблених в цих рамках програм діяльності. Таким чином, соціальний діалог є наслідком більш визнаного принципу культурного, соціального і політичного плюралізму і служить для вирішення досить різноманітних проблем – від релігійних та економічних до політичних і геополітичних. Разом з тим соціальний діалог може бути інституцією більш вузького або більш широкого характеру. У вузькому розумінні соціальний діалог замикається в рамках традиційної форми ведення переговорів, консультації та різноманітних форм соціальних контактів, що відбувається в трикутнику: уряд – профспілки – роботодавці.

Однак з розвитком постіндустріального суспільства і змінами в соціальній структурі ця вузька форма соціального діалогу виявлялася недостатньою для врегулювання багатьох фундаментальних соціальних проблем. Відповіддю на цей виклик стало поширення практики діалогу на всі структури так званого третього сектора – об'єднань громадян, релігійних організацій, інститутів територіального, професійного, економічного самоуправління.

Традиційно соціальний діалог розуміють як інституційний спосіб спілкування між державною владою (як правило, її виконавчою гілкою) та різними соціальними суб'єктами, що представляють інтереси значних соціальних груп, принциповою функцією яких є взаємне повідомлення своїх позицій та рішень щодо цілей, інструментів та стратегії втілення будь-якого роду соціальної політики.

Формування партнерських відносин у системі державно-конфесійної взаємодії сприяє вдосконаленню механізмів ведення соціального діалогу, діяльність органів державного управління спрямовано на вироблення і здійснення регулювальних, організуючих і координуючих впливів на інститути громадянського суспільства з метою задоволення певних суспільних потреб. Найбільш ефективним соціальним механізмом, за допомогою якого держава здатна поліпшити процес взаємодії зі структурами громадянського суспільства, може бути соціальне партнерство, що ґрунтується на договірній основі. Тоді соціальний діалог виступає перспективним методом налагодження партнерських відносин між соціальними партнерами.

Партнерство є тією особливою формою соціальних відносин, що забезпечує цивілізоване розв'язання проблем та суперечностей шляхом діалогу між суб'єктами взаємодії для реалізації поставлених завдань. Характерною рисою партнерства є заснування на договорі (можливо, навіть неформальному), що передбачає права, обов'язки та форму спільної або солідарної відповідальності учасників.

Гнучкість і конструктивність соціального діалогу сприяє налагодженню співпраці, взаєморозумінню та злагоді. Завдяки цьому соціальний діалог (про який все частіше згадується як про принцип соціального партнерства) є широко застосовуваним засобом підвищення ефективності політики держави і подолання недосконалостей стандартних механізмів парламентської демократії.

Ми розглядаємо соціальне партнерство як новий інститут суспільства, для якого характерні такі ознаки, як солідарність (спільна відповідальність за досягнення спільними зусиллями індивідуальних результатів), лояльність (поведінка в межах законності), легітимність (визнання законності прав і повноважень

суб'єктами партнерства) [Задорожній Г.В., Коврига О.В., Смолоник В.В. Соціальне партнерство – реальний шлях до відкритого суспільства. – Х., 2000. – С.42 –69].

Соціальний діалог становить суть політики соціального партнерства в розвинених демократичних країнах, що забезпечує цивілізоване, ефективне регулювання відносин, сприяє запобіганню або мирному вирішенню соціальних конфліктів і ґрунтується на п'яти головних соціальних процесах: об'єднання, визнання, комунікація, взаєморозуміння, довіра [Єлагін В., Багрич С. Соціальний діалог як механізм соціального партнерства: сутність походження та огляд концепцій. – [Електронний ресурс – Режим доступу: nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apdu_].

Найактивнішими суб'єктами соціального діалогу в громадянському суспільстві є профспілки, підприємці, організації структурованих груп населення – релігійні, фермерські об'єднання, товариства взаємодопомоги.

Характерною ознакою зрілості громадянського суспільства є підвищення ролі та значення неурядових організацій, і це набуває суттєвої політичної і соціальної ваги. Найважливішими складовими соціального діалогу є договори, консультації та інформування про проблеми, що можуть мати вплив на ситуацію соціальних партнерів. Будь-які зустрічі соціальних партнерів з метою досягнення порозуміння та підписання угоди, проведення консультацій або обміну інформацією розглядаються як вияв соціального діалогу. Разом з тим форми діалогу дуже відрізняються залежно від рівня інституціоналізації і від того, на якому рівні вони проводяться. Використання діалогових форм взаємодії у вирішенні міжконфесійних проблем забезпечує відкритість, сприяє мінімізації напруги в міжконфесійних та етноконфесійних відносинах, забезпечує формування довіри між його суб'єктами. Тим більше, що конструктивну роль діалогу як дієвого засобу запобігання релігійних та міжконфесійних конфліктів, досягнення взаєморозуміння й примирення визнає більшість церков і релігійних організацій.

Однак для проведення повноцінного міжконфесійного діалогу його учасникам потрібно дотримання певних умов. По-перше, суб'єкти соціального діалогу повинні визнавати рівноправність і рівність один одного. По-друге, це визнання за кожним з учасників права на власне розуміння істини, свою віроповчальну позицію, свої традиції, а також оцінку причин та чинників конфліктогенності міжконфесійних взаємовідносин. Протилежне є негативним для розвитку діалогу. Крім того, ніхто із суб'єктів діалогу не має права оголошувати свої погляди єдино істинними. Адже така позиція веде до зверхності й унеможливує сам процес діалогу. Як наслідок, претензія на виключне володіння істиною призводить до релігійної нетерпимості, про що неодноразово засвідчує історія міжконфесійних відносин. Для успішного ведення діалогу всі його учасники повинні слухати і чути один одного, бути готовими до взаємних поступок, самообмеження у своїх вимогах і претензіях. Інакше соціальний діалог суб'єктів взаємодії не досягне поставлених завдань і не дасть можливості партнерам порозумітися.

Метою міжконфесійного діалогу має стати поступове поглиблення пізнання віруючими різних конфесій один одного, подолання помилкових поглядів та упереджень. Адже такі негативні явища, як нетерпимість, ворожість, дискримінація за релігійною чи етнічною ознакою, міжконфесійні та міжетнічні конфлікти досить часто є наслідком взаємного нерозуміння, відсутності неупередженого знання різних спільнот одна про одну. Тому взаємне пізнання є важливим інструментом зміцнення суспільного миру та злагоди, формування довіри між суб'єктами міжконфесійної взаємодії [Саган О. Діалог як визначальний чинник оптимізації міжконфесійних відносин в українському суспільстві // Матеріали круглого столу: “Визначальні принципи оптимізації міжконфесійних відносин: теоретичний і практичний виміри” – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/studios/materials_conferences/33172/].

У цьому контексті слід зазначити, що кожна конфесія, за визначенням, має свої особливості, відмінності, свою віроповчальну парадигму та культову систему. Ці особливості й відмінності стають найбільш помітними в процесі взаємовідносин між різними конфесіями як складовими єдиного поліконфесійного релігійного про-

сторю суспільства. Говорячи про конституювання в Україні релігійного плюралізму, слід констатувати, що саме він виступає важливим підґрунтям конструктивних міжконфесійних взаємовідносин. При цьому він утверджує не лише просту сукупність чи звичайне розмаїття релігій, але й співіснування множини суб'єктів релігійних відносин, жоден з яких не може домінувати над іншим; рівність перед законом усіх складових релігійного середовища; єдність у розмаїтті, без якої релігійний простір характеризувався б атмосферою нетерпимості та конфліктогенності.

Однак, крім церков, релігійних організацій, активними суб'єктами міжконфесійного діалогу є міжконфесійні інституції. Розглядаючи організаційно-регулювальний механізм міжконфесійного діалогу, слід зазначити, що роль міжконфесійних інституцій є суттєвою. По-перше, вони є тією ланкою діалогового механізму, що сформована в результаті процесів добровільного об'єднання, визнання, узгодження інтересів і поглядів. По-друге, міжконфесійні інституції утворені внаслідок міжконфесійного діалогу. По-третє, ці інституції утворені з метою ведення міжконфесійного і державно-конфесійного діалогу (представляють інтереси конфесій і релігійних організацій) та громадянського впливу на формування і зміст державно-конфесійної політики (консультативно-дорадчі органи при Держкомнацрелігій). Так, на сьогодні в Україні діють такі міжконфесійні інституції: Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій, Нарада представників християнських Церков України, Рада Євангельських Протестантських Церков України, Українська міжцерковна рада, Всеукраїнська Рада Християнських Церков та Рада представників Духовних управлінь і центрів мусульман України при Держкомнацрелігій [Заєць О. Хто є хто в релігійному співтоваристві / Інститут релігійної свободи – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://religions.unian.net/ukr/detail/261>].

Найбільш відомими і впливовими в суспільстві серед зазначених міжконфесійних інституцій є Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій та Нарада представників християнських Церков України. Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій (ВРЦіРО) – міжконфесійний консультативно-дорадчий орган, метою якого є об'єднання зусиль Церков і релігійних організацій з духовного відродження України, координації міжцерковного діалогу як в Україні, так і за її межами, участі в розробці проектів нормативних актів з питань державно-конфесійних відносин, здійснення комплексних заходів добродійного характеру.

На сьогодні до складу ВРЦіРО входять 19 Церков і релігійних організацій, що складає більше ніж 90% релігійної мережі України. Відповідно до Декларації про утворення Наради Церков, головною її метою є сприяння поширенню в Україні засад християнства та релігійної свободи, розвиток діалогу між християнами у відродженні християнської моралі в суспільстві, подолання наслідків радянського атеїзму і тоталітаризму та встановлення партнерських відносин між Державою та Церквою для розбудови громадянського суспільства.

Завданнями Наради є підготовка взаємоузгоджених пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства насамперед з питань, що стосуються релігії і моралі; сприяння міжконфесійному взаємопорозумінню та злагоді в суспільстві; організація та проведення конференцій, семінарів, нарад тощо з питань духовності, застосування і додержання законодавства; сприяння всебічному висвітленню релігійного життя в Україні засобами масової інформації; налагодження співпраці з органами державної влади і місцевого самоврядування, політичними партіями і громадськими організаціями.

Є очевидним той факт, що міжконфесійний діалог має розвиватися в напрямку розширення кола його учасників, поглиблення богословського діалогу між представниками відповідних церков і релігійних організацій з метою кращого ознайомлення з віросповідною системою один одного та зняття упередженості та негативних нашарувань.

Іншою площиною для налагодження діалогу є соціальна сфера. Саме на засадах діалогу представники різних церков і релігійних організацій можуть виробити

спільне ставлення до гострих викликів сьогодення, зокрема, до питань, пов'язаних з глобалізацією, екологічною безпекою, захистом людського життя та інституту сім'ї. Ще одним полем діалогу, вочевидь, має стати захист і пропагування спільних моральних цінностей, зокрема здорового способу життя, подолання суспільної аморальності та розбещеності.

Підсумовуючи, слід зазначити, що релігійний плюралізм передбачає не лише визнання за іншою віросповідною і культовою системою права на суспільне буття, але й права на володіння духовною істиною, певною культовою практикою, власними традиціями. Це є важливою умовою формування конструктивних міжконфесійних відносин.

Однак саме міжконфесійний діалог зумовлює можливість розуміння один одного представниками різних релігійних традицій. Зрозуміло, що діалог не є гарантованим засобом подолання міжконфесійних суперечностей і конфліктних ситуацій. Проте в будь-якому разі діалог завжди кращий від протистояння, оскільки він відкриває перспективу досягнення взаєморозуміння.

Безумовно, соціально-політична стабільність країни багато в чому зумовлюється змістом та спрямованістю міжконфесійних відносин, суспільною активністю релігійних інституцій. Разом з тим співробітництво релігійних організацій та органів державної влади має бути спрямоване на пошук взаємоприйнятних форм і методів розв'язання соціальних, релігійних та міжконфесійних проблем. Реалізація цього завдання передбачає потребу цілеспрямованих системних дій самих суб'єктів цих відносин за сприяння органів державної влади та інститутів громадянського суспільства.

Сьогодні соціальний діалог набув актуальності тому, що результатом процесу є узгодження інтересів і позицій на різних рівнях розвитку країни, регіону або окремих підприємств. Також принциповим елементом діалогових форм взаємодії є можливість урахувати інтереси різних соціальних груп при ухваленні рішень і розробці програм розвитку.

■ ДУТЧАК А. В.

ПРОБЛЕМИ РЕЄСТРАЦІЇ І НАБУТТЯ СТАТУСУ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У РЕЛІГІЙНИХ ГРОМАД

Проблеми реєстрації і набуття статусу юридичних осіб релігійних громад схожі з проблемами інших громадських утворень – профспілок, об'єднань громадян, партій і ситуацію з їх реєстрацією після прийняття Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» можна охарактеризувати як правовий хаос. Звернемо увагу на те, що в першій редакції проект Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», поданий до Верховної Ради 1 серпня 2002 року, мав на меті регулювати лише державну реєстрацію «суб'єктів господарської діяльності». І це поняття, як узагальнююче, застосовувалось по всьому тексту проекту. В подальшому процесі прийняття термін «суб'єкт господарської діяльності» був вилучений і реєстраційну процедуру таким чином було уніфіковано.

Закон був створений для суб'єктів господарської діяльності і подальші спроби його «ремонт», без врахування його фактичного вузького застосування, зробили

■ Дутчак А.В. – правознавець, заст. голови профкому «Укор-карпатнафтохім».